

Asia: VN/10364/2022

Sosiaaliturvaetuuksien ulosmittaus; työryhmän mietintö

1. Sosiaaliturvaetuuksien ulosmittaus

Pidättekö ehdotusta kannatettavana?

Sosiaaliturvaetuuksien ulosmitattavuuden sääntelyn keskittäminen pääasiassa ulosottokaareen selkeyttäisi ja yksinkertaistaisi sääntelyä. Lähtökohtaisesti Takuusäätiö pitää hyvänä tavoitteena sääntelyn selkeyttämistä, koska se lisää sen ymmärrettävyyttä. Nykyinen sääntely on kansalaisille vaikeasti hahmotettavaa ja ymmärrettävää, mikä lisää epävarmuutta sen yhdenvertaisuudesta ja oikeudenmukaisuudesta. Tavoitteeksi on hyvä asettaa, että vaikeassakin elämäntilanteessa tai heikommassa asemassa oleva pystyy riittävällä tavalla ennakoimaan toimeentuloaan ja oikeuksiaan.

Esitettyjen muutosten vaikutuksia on kuitenkin syytä selvittää ja arvioida perusteellisesti ennen niiden toteuttamista, jotta ulosottovelallisten tasapuolinen kohtelu toteutuu eikä minkään velallisryhmän asema heikkene tai vaikeudu kohtuuttomasti. Vaikka sääntelyn yksinkertaistaminen on hyvä tavoite, se ei kuitenkaan saa olla itseisarvo, jos siitä aiheutuu kohtuuttomia seurauksia ulosottovelallisille tai muutokset vaikeuttavat entisestään heikommassa asemassa olevien ja esimerkiksi lapsiperheiden tai eläkeläisten toimeentuloa.

Millaisia vaikutuksia ehdotuksen toteuttamisella nähdäksenne olisi?

Ehdotuksen toteuttamisen myönteisinä vaikutuksina voidaan nähdä ulosmittauksen laskennan yksinkertaistuminen ja velallisten tasapuolinen kohtelu.

Toisaalta on otettava huomioon, että ulosmittausmahdollisuus luo raameja luottokelpoisuuden arvioinnille.

Heikoimmassa asemassa olevat ulosottovelalliset, joiden tulot ovat pääasiassa pienet ja muodostuvat etuuksista tarvitsevat muita keinoja selviytyäkseen veloistaan.

Millaisia kustannuksia ehdotuksen toteuttamisesta aiheutuisi (mm. tietojärjestelmäkustannukset)?

-

Mahdolliset muut kommentit ehdotuksesta?

Kun ulosmittausta arvioidaan laajemmin, on syytä ottaa selvitystyössä huomioon myös ylivelkaantumiseen johtavia syitä ja pohtia siihen ennalta vaikuttavia palveluja ja toimia.

Laskurästien tai velkojen eteneminen ulosottoon voi olla seurausta monenlaisista tilanteista. Ulosottoperintään päättyy paljon julkisoikeudellisia maksuja, esimerkiksi terveydenhuollon tai varhaiskasvatuksen asiakasmaksuja, joihin on niitä koskevien lakien mukaan mahdollisuus saada alennusta tai vapautus. Herää kysymys, osaavatko ihmiset käyttää oikeuksiaan ja kuinka paljon perintään etenee ns. turhia saatavia.

Takuusäätiön asiakaskeskustelujen perusteella voidaan sanoa, että ulosmittaus heikentää motivaatiota työntekoon tai lisätulojen ansaintaan. Ulosotossa oleva velallinen ei välttämättä koe, että nopeampi velkojen maksaminen johtaisi myös nopeampaan velattomuuteen ja alentaisi velanmaksusta koituvia kokonaiskustannuksia.

Toimiva luottoyhteiskunta ja yleisen maksumoraalin ylläpitäminen edellyttävät velkojen perinnän mahdollisuuden tarvittaessa pakkoperintänä. Käytännössä suojaisuus määrittää luotonannossa luottokelpoisuuden alarajan. Jos luotonhakijan tulot ovat pienet ja jäävät alle suojaosuuden, hänen mahdollisuutensa saada kohtuuhintaista kulutusluottoa ovat vähäiset. Luotonmyöntäjän luottoriskit kasvavat, jos jo luottoa myönnettäessä on tiedossa, ettei ulosmittaus olisi mahdollinen.

Ulosmittauksen kompensointi toimeentulotuella on ongelmallinen toimintamalli. Käytännössä osa pienituloisimpien ulosottovelallisten veloista maksetaan yhteiskunnan varoista. Jokaiselle pitää varmistaa kohtuullinen toimeentulo. Uudistamistyössä on hyvä laskea eri mallien kokonaiskustannukset. Velallisen näkökulmasta on toivottavaa, että hän pärjää mahdollisimman monessa tapauksessa ilman toimeentulotukea ulosmittauksesta huolimatta.

Koska pitkäkestoinen ulosmittaus ei ole kenenkään etu, olisi asiakasohjausta tehostettava ja velkojen järjestelyyn hakeutumista tuettava. Yksityishenkilön velkajärjestelyn on oltava aito vaihtoehto pysyvästi maksukyvyttömille tai huomattavasti ylivelkaantuneille. Maksukykyiset velalliset on ohjattava nykyistä tehokkaammin ja nopeammin hakemaan pienemmille velkamäärille Takuusäätiön takausta velkojen järjestelyyn tai sosiaalista luototusta, mikä on jatkossa saatavilla valtakunnallisesti.

2. Tulojen ulosmittausjärjestelmä

Pidättekö ehdotusta kannatettavana?

Ulosmittauksen laskentasäätöjen uudistaminen edellyttää Takuusäätiön mielestä huolellista ja kattavaa vaikutusten arviointia. Uudistuksen pitää olla kestävä ja kohtuullinen niin velallisten, velkojien kuin yhteiskunnankin näkökulmasta.

Millaisia vaikutuksia uudistuksen toteuttamisella nähdäksenne olisi?

Uudistuksen lopullinen sisältö määrittää vaikutukset. Suojaosuuden määrällä on iso merkitys monessa mielessä.

Tärkeää on, että velalliselle jää ulosmittauksesta huolimatta riittävästi tuloa selviytyä asumisen ja elämisen välttämättömistä menoista. Erityisesti lapsiperheiden toimeentuloon on kiinnitettävä

huomiota. Toivottavaa on, ettei ulosmittaus vähennä vaan pikemmin kannustaa velallista työntekoon tai lisätulojen ansaintaan. Toisaalta on tarve säilyttää toimivaa pakkoperintäjärjestelmä, koska se vaikuttaa luottomarkkinoihin.

Millaisia kustannuksia uudistuksen toteuttamisesta aiheutuisi (mm. tietojärjestelmäkustannukset)?

-

Muut mahdolliset kommentit ehdotetuista laskentasäännöistä ja ulosmittausjärjestelmän uudistamisesta?

Suojaosuuden määrä on korotettu vuodeksi 2023 väliaikaisella lainsäädännöllä. Korotus oli kerralla tehtynä huomattava. Korotuksen taustalla oli nopea inflaatio ja kohonneet elinkustannukset. Tehdyn muutoksen vaikutuksia olisi pystyttävä arvioimaan. Onko se esimerkiksi parantanut työllistymistä ja toimeentuloa tai vähentänyt toimeentulotuen tarvetta, tai vaikuttanut kuluttajaluottojen hintaan tai saatavuuteen.

Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelma ja kansallisen talousosaamisen strategia painottavat suomalaisten talousosaamisen edistämistä. Sen yksi ulottuvuus on säästäminen. Jokaisella tulisi olla mahdollisuus varautua arjen yllättäviin menoihin tai hankintoihin keräämällä itselleen pientä puskuria säästötilille. Myös tämä näkökulma olisi hyvä ottaa huomioon ulosmittausjärjestelmää uudistettaessa.

Kumpaa vaihtoehtoa pidätte lähtökohtaisesti parempana? Voitte perustella vastauksenne valitsemanne vaihtoehdon alla olevaan tekstikenttään:

1) ulosmittaus aloitetaan korkeammalta tulotasolta (suurempi suojaosuus) ja suojaosuuden ylittävistä tuloista ulosmitataan ankarammin. [Kummassakin vaihtoehdossa on hyviä ja huonoja puolia. Suurempi suojaosuus jättää pienituloisillekin peruselämisen menoihin, mutta toisaalta se voi vaikuttaa nimenomaan tämän ryhmän luotonsaantiin ja hintaan.]

Voimassa olevan ulosottokaaren mukaan velallisen suojaosuus on suurempi, jos hänellä on elatuksen varassa puoliso, oma lapsi tai puolison lapsi. Työryhmän näkemyksen mukaan olisi perusteltua harkita, tulisiko velallisen elatuksen varassa olevina jatkossa ottaa huomioon ainoastaan lapset eli poistaa mahdollisuus puolison huomioon ottamiseen. Miten arvioitte ehdotusta?

Avioliittolaki lähtee vielä puolisoitten välisestä elatusvelvollisuudesta. Elatuksen varassa oleva puoliso on heikossa taloudellisessa asemassa. Koko perheen talous heikkenee entisestään, ellei puolison tilannetta huomioida ulosmittauslaskelmassa. Vaihtoehtona on, että sosiaalietuuksilla varmistetaan puolisolle ja perheelle riittävä toimeentulo. Jos tavoitteena on vähentää ulosmittauksen aiheuttamaa tarvetta toimeentulotukeen, sen vaikutukset perheen kokonaistilanteeseen olisi selvitettävä huolella.

Työryhmä on esittänyt kaksi vaihtoehtoista tapaa elatuksen varassa olevien huomioon ottamiseksi. Kumpaa vaihtoehtoa pidätte parempana? (Vaihtoehtoja arvioitu mietinnössä s. 57–59). Voitte perustella vastauksenne valitsemanne vaihtoehdon alla olevaan tekstikenttään:

Vaihtoehto 1, jossa kukin elatuksen varassa oleva lapsi korottaa suojaosuuden määrää. [Perusteluna mietinnössäkkin esille tuotu luottokelpoisuusrajan nousu eli yhä useampi yksinhuoltaja tai

perheellinen voisi jäädä luottomarkkinoiden ulkopuolelle tai he joutuisivat maksamaan luotoistaan korkeampaa hintaa.]

Kumpaa vaihtoehtoa pidätte parempana? Voitte perustella vastauksenne valitsemanne vaihtoehdon alla olevaan tekstikenttään:

1) kuukausittain ulosmitattava määrä on pienempi ja ulosmittausjärjestelmästä poistetaan ilman velallisen pyyntöä myönnettävät vapaakuukaudet. [Pienempi ulosmittaus mahdollistaa paremman toimeentulon. Mahdollisuus vapaakuukausiin pyynnöstä on kuitenkin säilytettävä, koska velallisten tilanteet ja olosuhteet vaihtelevat. Ilman pyyntöä myönnettävistä vapaakuukausista voi kieltäytyä, mutta paljonko kyseistä mahdollisuutta käytetään. Mielenkiintoista olisi myös tietää, kuinka paljon vapaakuukaudet pienentävät ulosmittauksen kertymää ja pidentävät velkojen maksuaikaa. Olisi myös hyvä harkita mahdollisuutta säästää kohtuullinen puskurin yllättäviä arjen menoja ja hankintoja varten.]

3. Muut mietintöä koskevat huomiot

Kirjoittakaa muut mahdolliset huomionne alla olevaan kenttään

Ennen lainsäädännön uudistamista on tehtävä riittävän kattava muutosten vaikutusarviointi. Samalla on hyvä kerätä uutta tietoa, ketkä velkaantuvat ja miksi. Ulosottoon päätyy esimerkiksi paljon julkisoikeudellisia asiakasmaksuja, joista osa kertyy valmiiksi heikossa taloudellisessa asemassa oleville ns. turhaan, koska maksujen kohtuullistamisesta tai niistä luopumisesta ei tiedetä tai osata hakea.

Ylivelkatilanteella ja sen pitkittymisellä on paljon negatiivisia vaikutuksia velalliselle, lapsiperheille ja yhteiskunnalle. Ulosottovelallisten neuvontaa ja ohjausta on tehostettava. On varmistuttava, että yhteiskunnassa on tarjolla erilaisia kohtuullisia velkojen järjestelykeinoja. Tavoitteena ei voi olla velallisten vuosien mittainen ulosoton asiakkuus, vaan mahdollisimman nopea tie kohti velattomuutta. Koska velallisten tilanteet ja olosuhteet vaihtelevat, tarvitaan erilaisia ratkaisuvälineitä.

Backman-Grönqvist Minna
Takuusäätiö sr.